

Siin OK

**Arkkittehtimisto
Lasse Kosunen Oy**
Aleksis Kiven katu 11B
33100 Tampere
puh 03-260 2900
fax 03-260 2999
ark-kosunen.com

Pikonlinnan sairaalan rakennustaiteellinen selvitys

14.11.2006

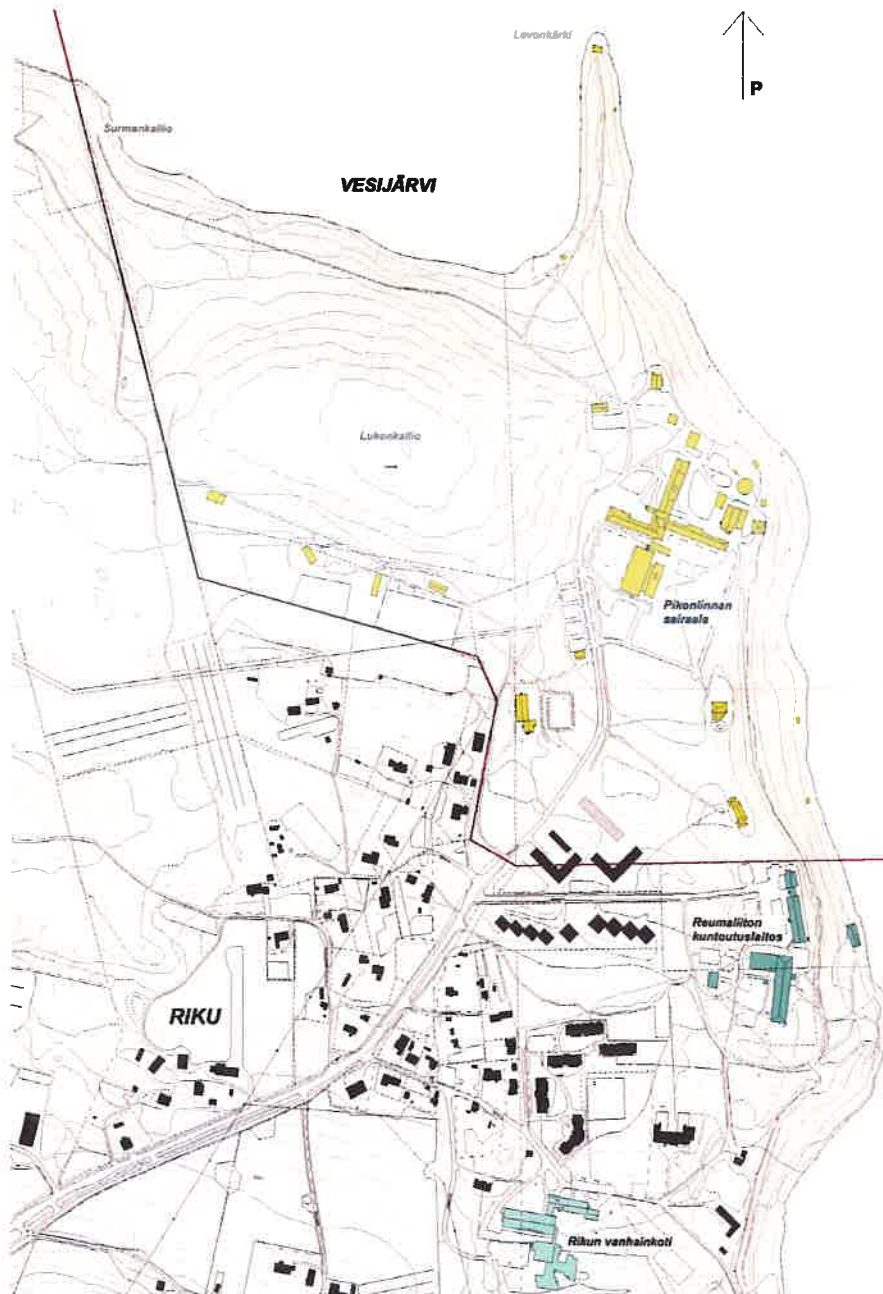

Pikonlinnan sairaalan rakennustaiteellinen selvitys

Paikkatiedot

Kunta
Kylä
Osoite

Kangasala
Riku
Pikonlinnantie 240

Kuva 1. Pikonlinnan sairaala-alue ja lähiympäristö

Pikonlinnan sairaala-alue sijaitsee Kangasalla Pikonlinnan tien päässä Vesijärven rannassa. Kangasalan keskustaan on noin 4 km.

Sairaala-alueita rajaa etelässä Reumaliiton kuntoutuslaitos saunarakennuksineen sekä 1960-luvulla toteutettu elementtirakenteisen asuinrakennusten ryhmä. Näiden pohjoispuolelle on valmisteilla kaavamuutos lisärakentamista varten (*vaaleanharmaa rakennus kuvassa 1*). Sairaala-alueen länsipuolella on käytöstä poistunut pienviljelyalue, joka tulee olemaan osa kaavoitettavaa pientaloaluetta.

Keuhkotautiparantolat Suomessa

Vielä 1900-luvun alussa keuhkotauti oli yksi yleisimmistä kansantaudeista Suomessa. Tuberkuloosiepidemian ehkäisemiseksi Suomeen rakennettiin 1920- ja 1930-luvuilla monia useamman kunnan omistamia piiriparantoloita. Varsinais-Suomen tuberkuloosiparantola (Paimion parantola) valmistui vuonna 1933 ja Etelä-Hämeen parantola (Ahveniston parantola) Hämeenlinnassa valmistui 1938.

Parhaimmillaan Suomessa toimi noin 40 keuhkotautiparantolaa. Monet parantolarakennukset olivat kansainvälisestikin katsottuna erittäin suuria ja rakennustaiteellisesti merkittäviä rakennuksia. Parantola-alueeseen kuului sairaalarakennuksen lisäksi usein myös lääkäreiden ja hoitohenkilökunnan asuntoja ja muita toimintaa palvelevia rakennuksia.

Tuberkuloosiparantolat rakennettiin pääsääntöisesti rauhallisille paikoille kuivaan kangasmetsään. Rauhallista ja viihtyisää ympäristön pidettiin tärkeänä osatekijänä parantumisprosessissa. Ennen tuberkuloosilääkkeen keksimistä keuhkotaudin ensisijaiset hoitokeinot olivat raitis ilma ja lepo. Hoitomenetelmät vaikuttivat siis osaltaan parantolarakennusten arkkitehtuuriin, jonka näkyvimmit tunnusmerkit olivat suuret etelään avautuvat ikkunat ja laajat avonaiset makuuhallit.

Massarokotukset tuberkuloosia vastaan aloitettiin Suomessa 1940-luvun lopulla. Rokotusten myötä taudin leviäminen hidastui ja yhä useampi sairaalapaikka parantoloissa vapautui muuhun käyttöön.

Pikonlinnan sairaalan vaiheet; tuberkuloosiparantolasta keskussairaalaksi

Pohjois-Hämeen kuntien yhteinen tuberkuloosiparantola päätettiin perustaa vuonna 1927. Paikaksi valittiin Kangasalan kunnan ehdottama 35 hehtaarin järvenrantatontti, Pitkänahteen alue. Paikalle rakennettiin 160 paikkainen Keski-Hämeen keskusparantola ja se vihittiin käyttöön lokakuussa 1931.

Sairaala toimi aluksi osittain omavaraistaloudessa, jonka toimintaan myös potilaat osallistuivat. Alueella olivat mm. sikala, puutarha ja perunamaa. Lukonkallion eteläpuolella sijaitsivat sairaalan kasvihuoneet, mutta ne purettiin jo 1970-luvulla.

Vuonna 1939 Parantola muutettiin sotasairaalaksi, jona se toimi vuoteen 1947 asti.

1960-luvulla tuberkuloositilanteen parannuttua, sairaalassa suljettiin useita osastoja. Saman vuosikymmenen loppuun mennessä osa tiloista siirtyi Tampereen keskussairaalan käyttöön ja vuonna 1968 parantola liitettiin kokonaan keskussairaalan piiriin. Muutoksen myötä vanhan parantolan nimeksi tuli Pikonlinnan keskussairaala.

Vuonna 1969 päärakennusta laajennettiin uudella sädehoidon terapiayksiköllä ja 1980-luvulla tätä täydennettiin vielä sädehoitoyksikön ja -poliklinikan laajennuksilla.

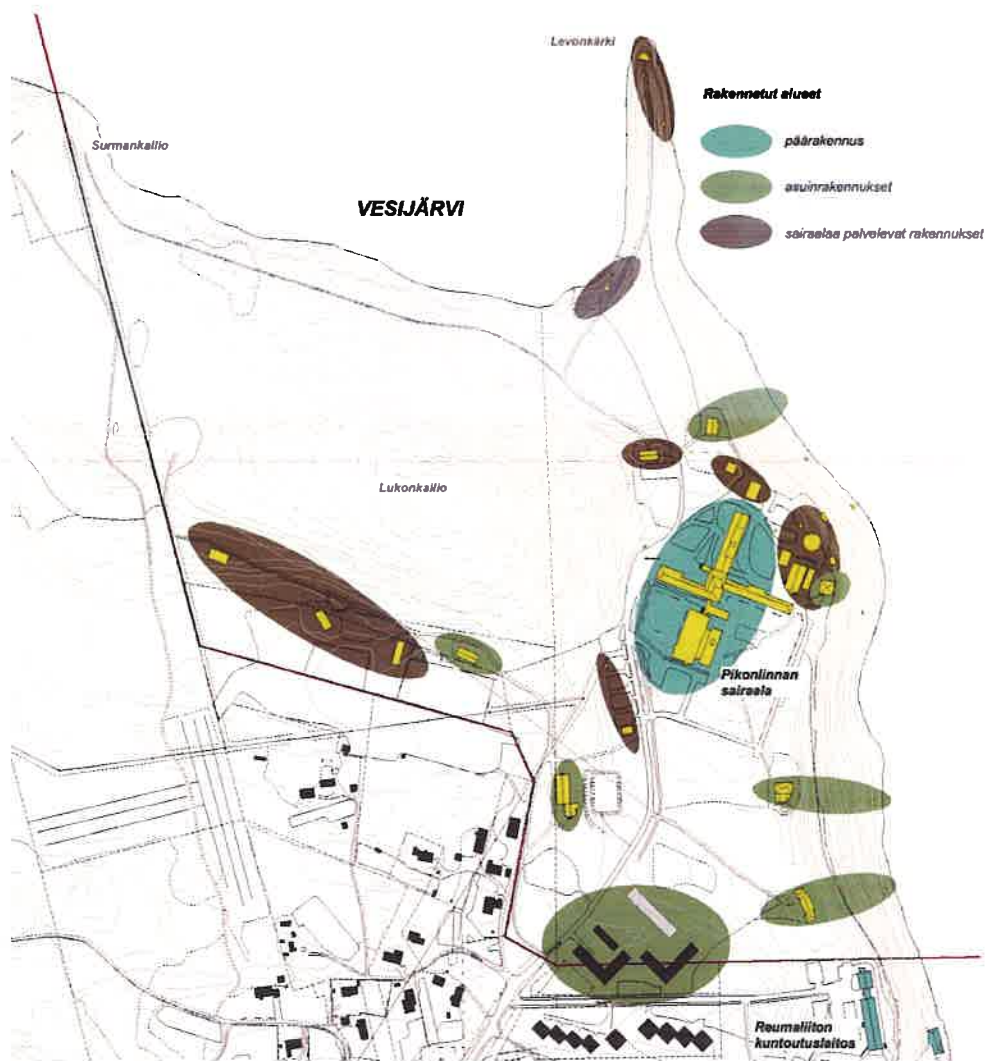
Tällä hetkellä Pikonlinnan sairaalassa toimivat mm. Tampereen yliopistollisen sairaalan keuhkosairauksien ja syöpätautien klinikat, reumakeskus sekä osia neuroalojen ja kuntoutustoimen vastuualueesta. Sairaalan toiminnot tullaan lähivuosina siirtämään Tampereelle Keskussairaalan yhteyteen.

Alueen maisema ja topografia

Pikonlinnan sairaala-alue sijaitsee luonnonkauniilla paikalla jyrkän harjumuodostelman reunalla. Tontti laskee pohjoisessa ja lännessä jyrkästi kohti Vesijärveä ja rajautuu lännessä ja etelässä tiheähköön osittain rakennettuun mäntymetsään. Sairaala-alueen eteläpuolelle jää Rikun vanha kyläasutus sekä valtakunnallisesti arvokas Tursola-Sorolan kulttuurimaisema. Kohdealue sijaitsee Kangasalan pohjavesialueella.

Sairaala-alueen maisema voidaan jakaa kolmeen vyöhykkeeseen: luonnontilassa olevaan, muokattuun sekä rakennettuun vyöhykkeeseen.

1. Rakennetut vyöhykkeet

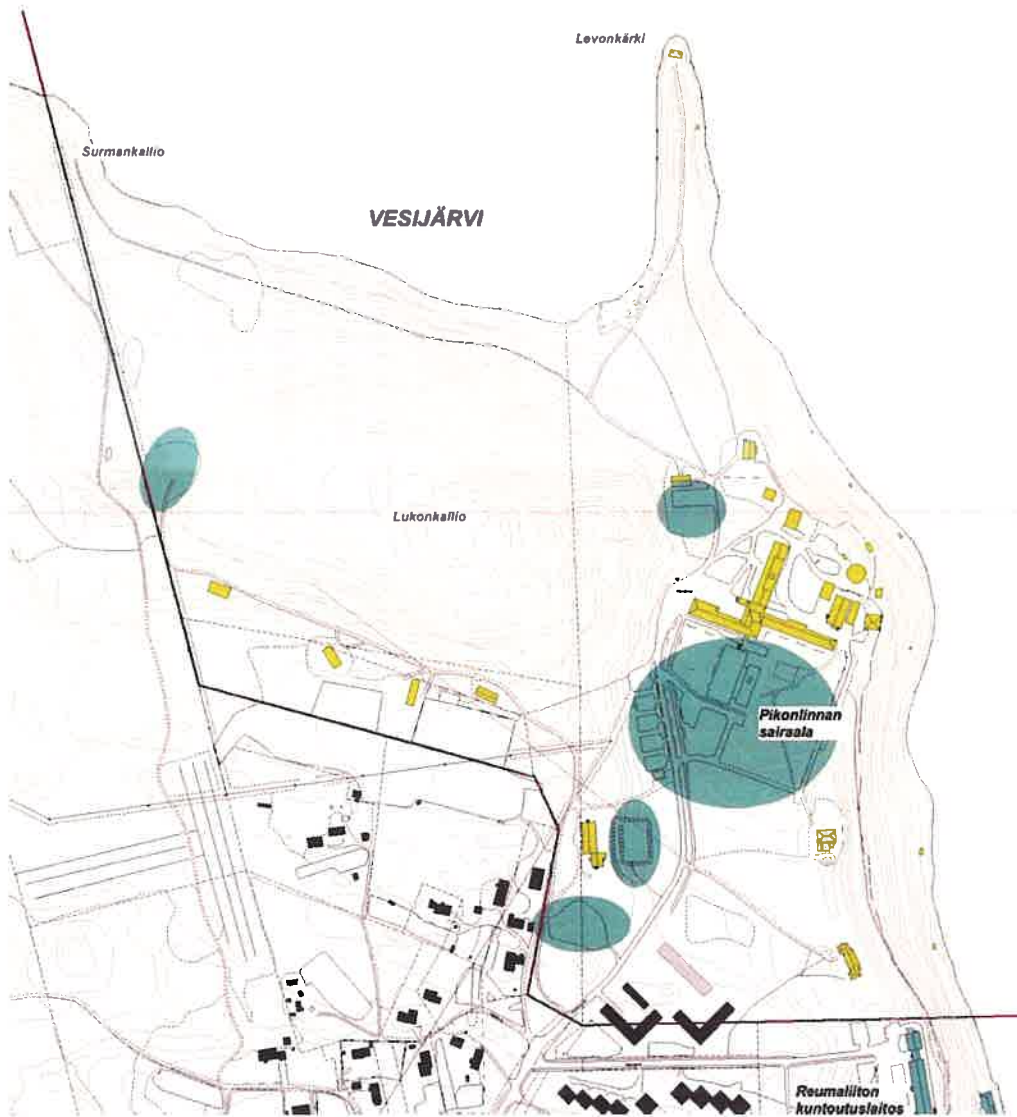

Kuva 2. Rakennetut vyöhykkeet

Vyöhykkeen rakennukset on sovitettu metsämaisemaan maaston topografiaa seuraten. Lääkäreiden asunnot sijaitsevat nauhamaisena harjun reunalla ja niistä on näköyhteys Vesijärvelle. Asuntolarakennukset ovat puolestaan metsän reunassa koko alueesta hieman erillään. Huoltorakennus ja tekniset rakennukset sijaitsevat päärakennuksen pohjoispuolella. Osa käyttämättömistä rakennuksista (varasto ja lähderakennus) ovat jääneet myöhemmin tehdyn paikoitusalueen puristukseen.

2. Muokatut vyöhykkeet

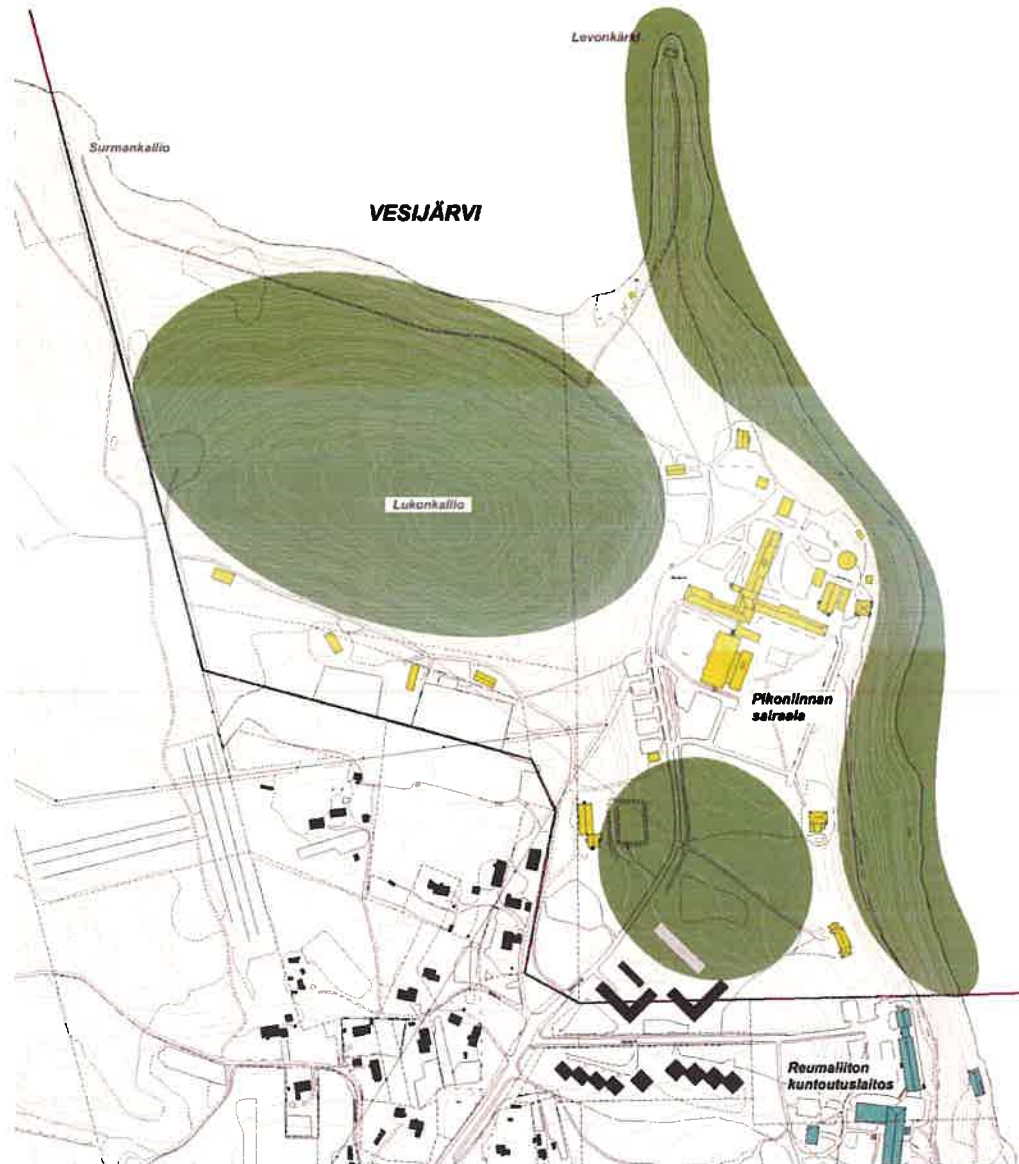
Vyöhyke käsittää päärakennuksen ja laajennuksen lähiympäristön sisääntulopihoineen sekä paikoitusalueet. Vielä 1960-luvulla sairaalan eteläpuolella sijaitsi symmetrinen puutarha suihkulähteineen, kasvimaa, sekä peli- ja leikkikenttiä. 1970-luvulla tehtyjen laajennusten yhteydessä puisto muokattiin nykyisen kaltaiseksi uuden puistosuunnitelman mukaan.

Kuva 3. Muokatut vyöhykkeet

3. Luonnontilassa olevat vyöhykkeet

Luonnontilassa olevat vyöhykkeet ovat pääasiassa kuivaa mäntymetsää. Alueella on useita kävelyreittejä ja polkuja, joista osa (Lukonkallion pohjoispuolella ja Levonkärjessä) on tehty kävelyreiteiksi tuberkuloosipotilaille. Harjun Vesijärven puoleisella rannalla on myös kävely/kuntoilureitti koko rannan pituudelta.

Kuva 4. Luonnontilassa olevat vyöhykkeet

Pikonlinnan sairaala-alueen rakennuskanta ja sen arvottaminen

Yleistä

Yksi Pikonlinnan sairaala-alueen tärkeimmistä arvoista on sen kerroksellisuus, joka ilmenee sekä arkkitehtonisina että sosiaalishistoriallisina tasoina. Kokonaisuuden vanhimmat arkkitehtoniset kerrokset ovat 1930-luvuilta ja tuoreimmat 1960-luvulta. Sosiaalishistorialliset tasot, ts. alueen alkuperäistä elämäntapaa ilmentävät seikat, saavat näkyvyytensä henkilökunnan asuin- ja asuntolarakennusten sekä sairaalatoimintaa palvelevien rakennusten kerroksellisuudessa.

Yhteistä Pikonlinnan sairaala-alueen vanhimmille 1930-luvulla toteutetuille rakennuksille on niiden arkkitehtuuri, joka on yhdistelmä klassisismia ja funktionalismia. Rakennusten massoittelu seuraa pääasiassa funktionalismia, kun taas symmetriset aukotukset, lasiseiniä reunustavat "kehykset", ovien, ikkunoiden ja räystäsrakenteiden detaliikka ovat klassisistiselle arkkitehtuurille ominaisia. Funktionalismin mukaisesti julkisivut ovat sileäksi rapatut eikä niissä ole koristeaiheita.

Muut myöhemmin rakennetut asuinrakennukset (Lukkola, Harjula ja Rikula) edustavat nekin hienoa omalle ajalleen tyypillistä arkkitehtuuria samoin kuin yksittäiset huolto ja varastorakennukset. Kaikkien näiden vanhempien rakennusten säilyttäminen osana ympäristökokonaisuutta on ensiarvoisen tärkeää.

Lähes kaikki alueen rakennukset ovat peruskorjauksen tarpeessa. Tekniikka vaatii päivittämistä ja, uudesta käyttötarkoituksesta riippuen, liikuntaesteisten kulku rakennuksissa vaatii ratkaisemista. Paineet muuttaa rakennusten alkuperäistä arkkitehtuuria kasvavat. Tulevissa muutostöissä tulee kuitenkin kunnioittaa rakennuksen alkuperäistä tyyliä ja tehdä korjaukset perinteisin materiaalein. Lisä- ja täydennysrakentamisen arkkitehtuurin tulisi puolestaan edustaa oman aikamme arkkitehtuuria, täydentäen siten aluetta uudella ajallisella kerroksella.

Rakennusten arvottaminen

Alueen rakennuskannan arvottamisen perusteena on käytetty alla olevaa Pirkanmaan maakuntamuseon kolmijakomallia.

1. Arkkitehtoniset, rakennustekniset ja rakennusperinteiset arvot

Kohde on rakennushistoriallisesti erittäin merkittävä ja se on säilyttänyt hyvin tai melko hyvin ominaispiirteensä. Kohteella on myös historiallista merkitystä tai/ja kohde on maisemallisesti erittäin merkittävä.

2. Ympäristöarvot

Kohde on rakennushistoriallisesti merkittävä ja se on säilyttänyt hyvin tai melko hyvin ominaispiirteensä tai/ja sillä on maisemallista merkitystä.

3. Historialliset arvot.

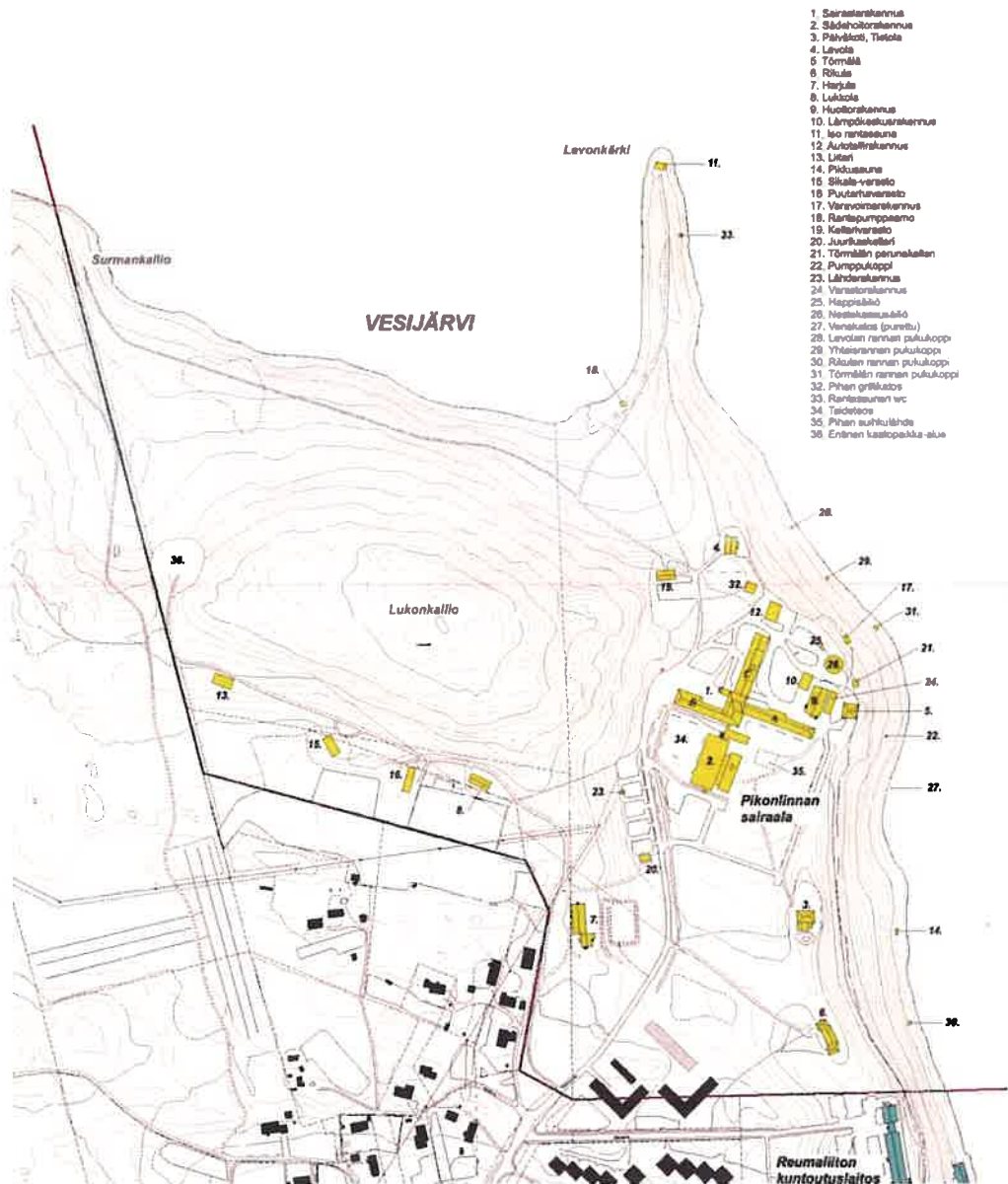
Kohteella on historiallista merkitystä ja sen säilyttäminen olisi toivottavaa.

1. ja 2 luokkiin kuuluvien rakennusten kaavamerkintöjen tulisi olla sellaisia, että rakennusten säilyttäminen turvataan. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvia

kohteita ei tulisi purkaa mistään syystä. Toiseen luokkaan kuuluvat ovat merkittäviä kokonaisuuden kannalta ja niiden purkaminen ilman erittäin pätevää syytä tulisi estää. Molemmissa luokissa korjaus tulisi tehdä perinteisin materiaalein siten ettei rakennuksen tyyli muutu. 3. luokkaan kuuluvien rakennusten säilyminen olisi toivottavaa.

Sairaala-alueen rakennuskanta

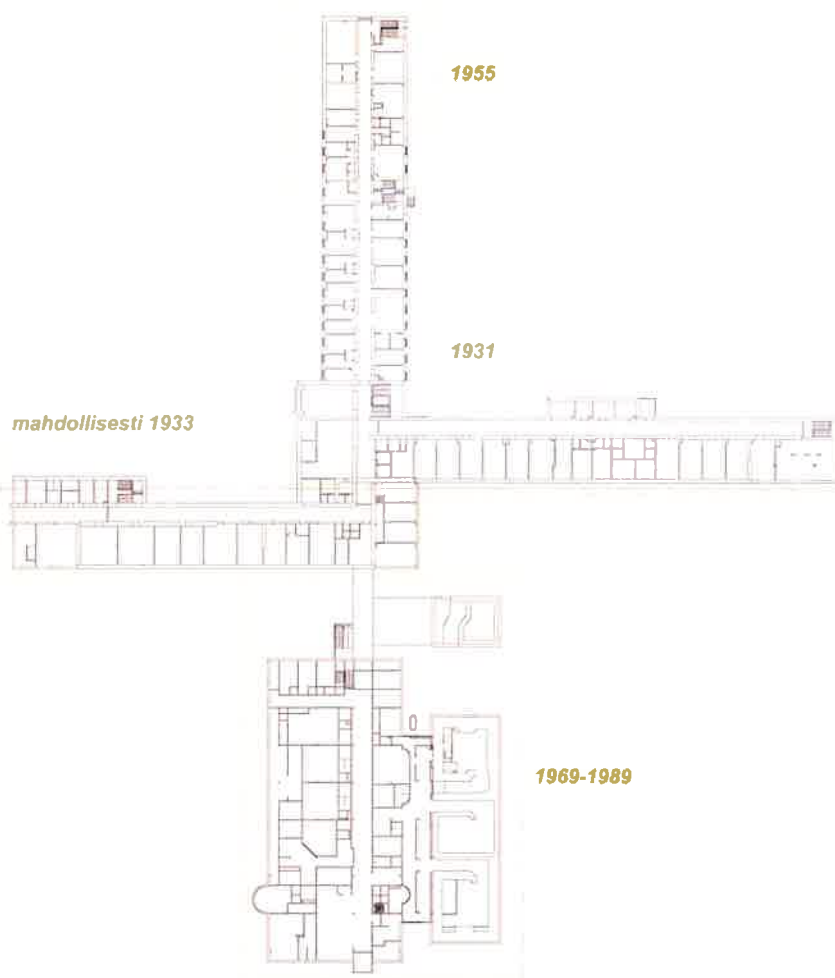
Pirkanmaan sairaanhoitopiirin Tilakeskus on tehnyt selvityksen Pikonlinnan alueen rakennuskannasta syksyllä 2006. (Tilakeskuksen selvitys liitteenä.) Oheinen rakennusnumerointi on em. selvityksen mukainen.

Kuva 5. Pikonlinnan sairaala-alueen rakennukset

1. Sairaalarakennus (Eino Forsman 1931)

5-kerroksinen vanha sairaalarakennus on tyyliltään 20-luvun klassismia. Rakennusta on muokattu vuosien varrella useampaan otteeseen; B-siiven laajennus rakennettiin todennäköisesti jo 1930-luvun alussa ja C-siiven laajennus 1950-luvulla. Suurimmat muutokset toteutettiin tosin 1970-luvulla tehdyn peruskorjauksen yhteydessä. Alkuperäiset kolmen hengen potilashuoneet pienennettiin ja parantolarakennukselle omaleimaiset avoimet makuuparvet rakennettiin umpeen. Myös ikkunoiden puitejakoa on osittain muutettu alkuperäisestä ja sisäänkäyntien yhteyteen on rakennettu luisia ja katoksia.

Kuva 6. Päärakennuksen rakennusvaiheet laajennuksineen (pohjapiirustus nykytilanteen mukainen)

Kuva 7. Sairaalarakennus luoteesta katsottuna

Arvottamisperuste: 1 (arkkitehtoniset arvot)

Arvio: Sairaalarakennus on koko alueen tärkein dominantti ja alueen sydän - rakennus luo sairaala-alueelle sen omaleimaisen identiteetin parantola-alueena. Rakennuksen koon ja näkyvyyden takia sen maisemallinen merkitys alueella on erittäin suuri. Vaikka rakennus ei ole säilynyt täysin alkuperäisessä asussa, on se hieno esimerkki klassisistisesta sairaala-arkkitehtuurista ja keuhkotautiparantolasta Suomessa.

2. Sädehoitorakennus (Antti Tähtinen 1969-1989)

Yksikerroksinen elementtirakenteinen terapiayksikkö laajennuksineen on rakennettu sädehoitoyksikön käyttöön.

Kuva 8. Sädehoitorakennus

Arvottamisperuste: - (voidaan purkaa)

Arvio: Päärakennuksen elementtirakenteinen laajennus poikkeaa materiaaleiltaan ja massaltaan ympäristöstään. Se voidaan purkaa kokonaisuuden eheyttämiseksi ja päärakennuksen eteläpihan palauttamiseksi puistoksi.

3. Tietola (Eino Forsmann 1931)

20-luvun klassismia ja 30-luvun funktionalismia edustava kaksikerroksinen asuinrakennus on alunperin suunniteltu sairaalan ylilääkärin asunnoksi. Rakennus muutettiin päiväkodiksi Antti Tähtisen suunnitelmien mukaan vuonna 1975. Asunto on tällä hetkellä vuokrattu asuinkäyttöön, mutta toimii lähinnä varastotilana.

Kuva 9. Tietola

Arvottamisperuste: 1 (arkkitehtoniset arvot)

Arvio: Asuinrakennus on arvokas osa sairaala-alueen ympäristökokonaisuutta. Rakennus on yksi alueen vanhimmista rakennuksista ja siinä yhdistyvät hienosti kaksi eri tyyliä, funktionalismi ja klassismi. Ylilääkärin asuntona rakennus edustaa myös sairaala-alueelle tyypillistä sosiaalista kerrostumaa.

Rakennus on säilynyt varsin hyvin alkuperäisessä asussa, mutta edellyttäisi täydellistä peruskorjausta kosteusvaurioiden pysäyttämiseksi.

4. Levola (Eino Forsman 1931)

Kivirakenteinen rinnetalo on rakennettu todennäköisesti alilääkärin asunnoksi. Rakennus on peruskorjattu 1970-luvulla Mauri Honkalan suunnitelmien mukaan. Asunto on vuokrattu yksityiselle hoivakodille ja se on asuinkäytössä.

Arvottamisperuste: 1 (arkkitehtoniset arvot)

Arvio: Asuinrakennus on tärkeä osa sairaala-alueen ympäristökokonaisuutta ja sen merkitys maisemassa on melko tärkeä. Alilääkärin asuntona rakennus edustaa Tietolan tavoin sairaala-alueelle tyypillistä sosiaalista kerrostumaa.

Kuva 10. Levola

5. Törmälä (Eino Forsman 1931)

Kaksikerroksinen kivitalo on rakennettu alunperin alilääkärin ja taloudenhoitajan asunnoksi. 1980-90-lukujen vaihteessa peruskorjattu rakennus on tällä hetkellä toimistokäytössä

Kuva 11. Törmälä

Arvottamisperuste: 1 (arkkitehtoniset arvot)

Arvio: Asuinrakennus on tärkeä osana sairaala-alueen ympäristökokonaisuutta ja sen merkitys maisemassa on varsin tärkeä. Rakennus on yksi alueen vanhimmista ja Tietolan tavoin siinä yhdistyvät hienosti klassismin ja funktionalismin tyylisuunnat. Rakennus on ainakin ulkoisesti säilynyt hyvin alkuperäisessä asussa.

6. Rikula (Jaakko Tähtinen 1963)

Yksikerroksinen kivirakenteinen paritalo on rakennettu alunperin lääkäreiden asunnoiksi. Tällä hetkellä rakennus on vuokrattu hoitokotikäyttöön.

Kuva 12. Rikula

Arvottamisperuste: 2 (ympäristöarvot)

Arvio: Asuinrakennus on tärkeä osana sairaala-alueen ympäristökokonaisuutta, vaikka sijaitseekin muista rakennuksista hieman erillään. 60-luvulla rakennettu asuintalo lisää alueelle yhden uusimmista ajallisista kerroksista. Lääkäreiden asuntona rakennus edustaa aiempien asuinrakennusten tavoin sairaala-alueen sosiaalista kerrostumaa.

7. Harjula (Jaakko Tähtinen 1949)

Kaksikerroksinen kivirakennus on alunperin rakennettu hoitohenkilökuntaa varten. Rakennukseen on tehty muutoksia 2000-luvulla ja se on vuokrattu osittain palvelukotikäyttöön.

Kuva 13. Harjula

Arvottamisperuste: 2 (ympäristöarvot)

Arvio: Vanha asuntolarakennus on hieno esimerkki 40-luvun asuntola-arkkitehtuuria ja se on ulkoisesti säilynyt melko hyvin alkuperäisessä

asussaan. Rakennuksen maisemallinen merkitys alueella on suuri sen sijainnin ja hyvän näkyvyyden takia. Se on myös merkittävä osa alueen ajallista ja sosiaalista kerrostumaa.

8. Lukkola (1944)

Hoitohenkilökunnalle rakennettu vanha kivrakenteinen asuntolarakennus on tällä hetkellä kylmillään.

Kuva 14. Lukkola

Arvottamisperuste: 2 (ympäristöarvot)

Arvio: Lukkola edustaa Harjulan tavoin hienoa 40-luvun asuntola-arkkitehtuuria ja se on tärkeä osana sairaala-alueen ympäristökokonaisuutta. Rakennus on ulkosesti säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan, mutta vaatisi pikaista peruskorjausta jo tapahtuneiden vaurioiden korjaamiseksi.

9. Huoltorakennus (Eino Forsman 1931)

Kaksikerroksinen kivitalo on alunperin suunniteltu pesulaksi ja asuinrakennukseksi. Rakennus peruskorjattiin vuonna 1983 ja se toimii tällä hetkellä huoltorakennuksena ja hoitohenkilökunnan toimistotilana. Rakennuksen yhteydessä on edelleen käytössä oleva korkea tiilipiippu.

Kuva 15. Huoltorakennus

Arvottamisperuste: 2 (ympäristöarvot)

Arvio: Vanha pesularakennus on yksi alueen vanhimmista rakennuksista ja se on arvokas osana ympäristökokonaisuutta. Ulkoisesti rakennus on säilynyt melko hyvin alkuperäisessä asussa.

10. Lämpökeskusrakennus (1969, laajennus 1973)

Arvottamisperuste: - (voidaan purkaa)

11. Iso rantasauna (1965)

Lautarakenteinen, henkilökunnan käytössä oleva saunarakennus sijaitsee Levonkärjessä.

Arvottamisperuste: - (voidaan purkaa)

Kuva 16. Lämpökeskus

Kuva 17. Iso rantasauna

12. Autotallirakennus (Jaakko Tähtinen 1954)

Tiilirakenteinen rakennus on varastokäytössä oleva vanha autotalli.

Arvottamisperuste: - (voidaan purkaa)

13. Liiteri (1956)

Vanha puuliiteri on siirretty 1950-luvun lopulla sairaalan pihalta nykyiselle paikalle. Tällä hetkellä sitä käytetään varastotilana.

Arvottamisperuste: - (voidaan purkaa)

Kuva 18. Autoalli

Kuva 19. Liiteri

14. Pikkusauna (mahdollisesti Eino Forsman 1931)

Vanha hirsirakenteinen rantsauna ei ole tällä hetkellä käytössä.

Arvottamisperuste: 3 (historialliset arvot)

15. Sikala-varasto (1949)

Tiilirakenteinen kylmä varastorakennus on tällä hetkellä varastokäytössä. Rakennettu alunperin sikalaksi.

Arvottamisperuste: 3 (historialliset arvot)

Kuva 20. Pikkusauna

Kuva 21. Sikala-varasto

16. Puutarhavarasto (1959)

Tiilirakenteinen kylmä varastorakennus on tällä hetkellä varastokäytössä.

Arvottamisperuste: 3 (historialliset arvot)

17. Varavoimarakennus (Mauri Honkala 1979)

Arvottamisperuste: - (voidaan purkaa)

Kuva 22. Puutarhavarasto

Kuva 23. Varavoimarakennus

18. Rantapumppaamo (1935)

Rakennusta käytetään pihan kasteluveden tuottamiseen.

Arvottamisperuste: 3 (historialliset arvot)

19. Kellarivarasto (perunakellari 1946)

Rakennus on tällä hetkellä huoltokäytössä.

Arvottamisperuste: 3 (historialliset arvot)

Kuva 24. Rantapumppaamo

Kuva 25. Kellarivarasto

20. Juurikaskellari (1931)

Arvottamisperuste: 3 (historialliset arvot)

21. Törmälän perunakellari

Rakennukset eivät ole käytössä.

Arvottamisperuste: 3 (historialliset arvot)

Kuva 26. Juurikaskellari

Kuva 27. Törmälän maakellari

22. Pumppukoppi (1959)

Arvottamisperuste: - (voidaan purkaa)

23. Lähderakennus

Lähde on kuivunut pohjaveden pinnan laskettua.

Arvottamisperuste: - (voidaan purkaa)

Kuva 28. Pumppukoppi

Kuva 29. Lähderakennus

24. Varastorakennus (1931)

Entinen hiilivarasto on tällä hetkellä varastokäytössä.

Arvottamisperuste: - (voidaan purkaa)

Kuva 30. Varastorakennus

25. *Happisäiliö*

Arvottamisperuste: - (voidaan purkaa)

26. *Nestekaasusäiliö*

Arvottamisperuste: - (voidaan purkaa)

Kuva 31. Happisäiliö

Kuva 32. Nestekaasusäiliö

27. *Venekatos (purettu)*

28. *Levolan ranna pukukoppi*

29. *Yhteisrannan pukukopp*

30. *Rikulan rannan pukukoppi*

31. *Törmälän rannan pukukoppi*

Kaikki pukukopit ovat alkuperäisessä käytössä.

Arvottamisperuste kohdat 28-31: 3 (historialliset arvot)

Kuva 33. Levolan pukukoppi

Kuva 34. Yhteisrannan pukukoppi

Kuva 35. Rikulan pukukoppi

Kuva 36. Törmälän pukukoppi

32. Pihan grillikatos (1996)

Arvottamisperuste: - (voidaan purkaa)

Kuva 37. Grillikatos

33. Rantasaunan wc

34. Taideteos

35. Pihan suihkulähde (1970-luku)

Arvottamisperuste kohdat 33-35: - (voidaan purkaa)

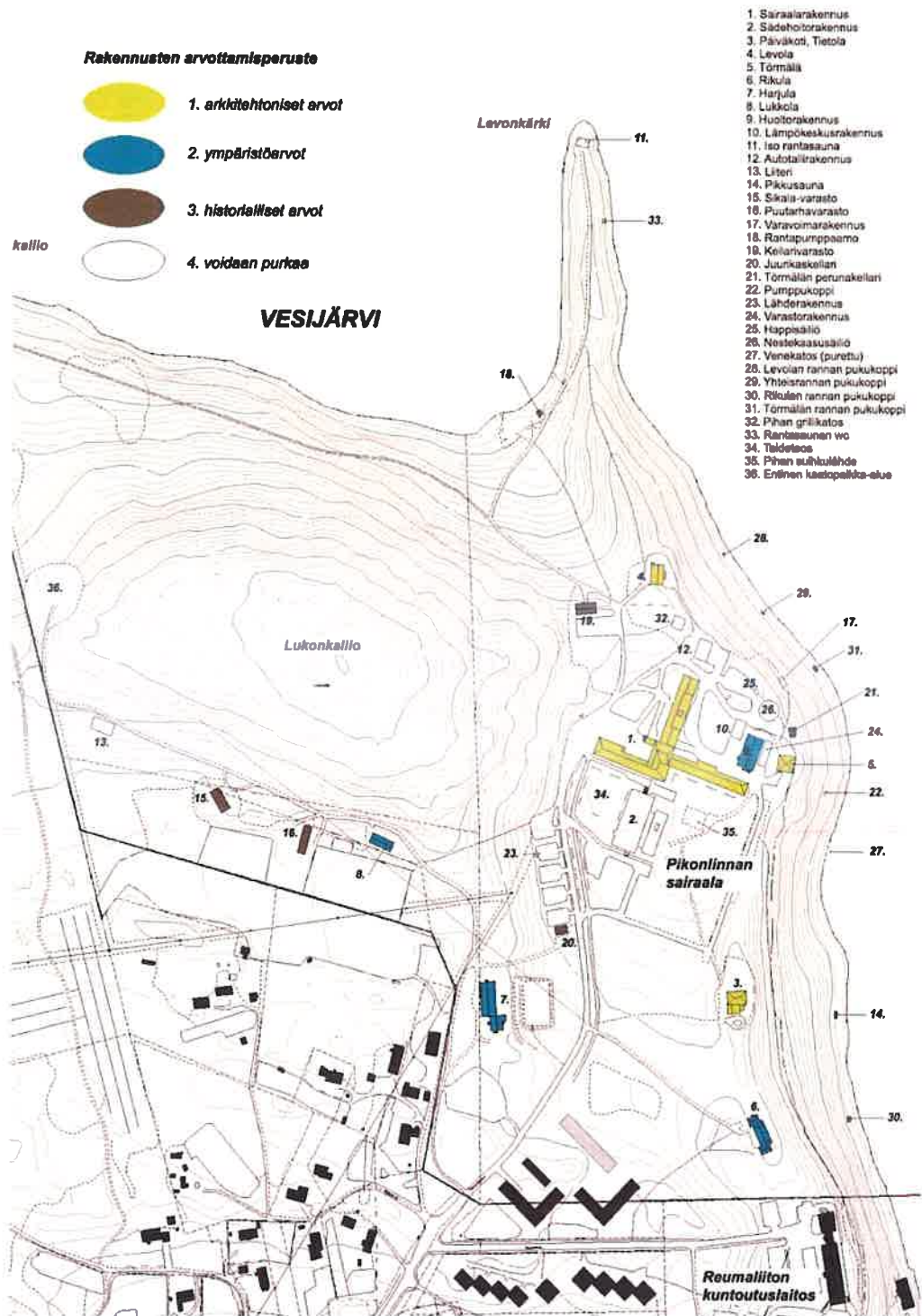

Kuva 38. Taideteos

Kuva 39. Suihkulähde

36. Entinen kaatopaikka-alue

Kuva 40. Pikolinnan sairaala-alueen säilytettävät rakennukset

Sairaala-alueen arvot

Pitkänahteen alueen henki muodostuu sairaalatoiminnan, rakennusten ja luonnonmaiseman välisestä yhdistelmästä. Alueella yli 70 vuotta ollut sairaala on luonut paikalle oman identiteetin - rakennuksissa tiivistyy alueen historiallinen luonne.

Sairaalahistorialliset arvot

Päärakennus sivurakennuksineen muodostavat sairaalahistoriasta kertovan kokonaisuuden. Päärakennuksen muutokset ja laajennukset sekä alueelle myöhemmin toteutetut lisärakennukset kertovat sairaalan vaiheista tuberkuloosiparantolasta, sotasairaalaksi ja lopulta keuhko- ja syöpäsairauksien erikoissairaalaksi. Alueen rakennukset kertovat myös lääketieteen ja sairaanhoidon historiasta: miten uusia hoitomenetelmiä omaksuttiin maailmalta ja miten niitä sovellettiin tuberkuloosin leviämisen estämiseksi Suomessa.

Maisemalliset arvot

Sairaala-alueen luonnonkaunis ympäristö on eräänlainen arkkityyppi sisäsuomalaisesta kansallismaisemasta harjuineen ja järvineen. Rakennukset on sijoitettu vapaasti maastoon ja rakennusten väliin jäävät rakentamattomat metsäalueet luovat paikalle sen omaleimaisen ilmeen. Alueen ympäristöarvot arvot ovatkin sen koskemattomassa metsä- ja järvimaisemassa ja rakennusten hienovaraisessa istuttamisessa tähän maisemakokonaisuuteen. Alueen lisä-, täydennys- ja muutostöissä tulee pyrkiä säilyttämään ennallaan maiseman alkuperäinen luonne.

Sairaala-alue käsittää päärakennuksen lisäksi laajan asuinrakennusten ja palvelevien rakennusten ryhmän. Monien huolto ja varistorakennusten arvo on niiden asemassa osana vanhaa rakennettua ympäristökokonaisuutta.

Rakennushistorialliset arvot

Suomen ensimmäinen keuhkotautiparantola Takaharjun tuberkuloosiparantola valmistui vuonna 1903 Punkaharjulle. Sairaalan arkkitehtonisissa ratkaisuissa pyrittiin toteuttamaan tuolloin ajanmukaista lääketieteellistä tietoa. Rakennuksen keskiosassa sijaitivat hallinto-, tutkimus- ja yhteistilat ja sivukäytävällisissä siipiosissa varsinaiset potilashuoneet ja makuuhallit. Sairaala-alueella sijaitivat myös lääkäreiden ja hoitohenkilökunnan asunnot sekä talousrakennus saunoineen. Takaharjun parantolasta tuli esikuva monille myöhemmille Suomeen rakennetuille parantolarakennuksille.

Pikonlinnan parantola on Pohjois-Hämeen piirisairaalana merkittävä paikallinen 20-luvun klassisismia edustava sairaalarakennus ja on mitä ilmeisemmin saanut vaikutteensa Takaharjun parantola-arkkitehtuurista ja rakennuskokonaisuudesta. Yhteneviä seikkoja ovat mm. päärakennuksen tilojen jäsentely keskustilaan ja siipiosiin sekä alueen yhteyteen rakennetut henkilökunnan asunnot ja huoltorakennukset.

Pikonlinnan sairaalan päärakennus on joutunut sopeutumaan ajan mukana tuomiin uusiin toiminnallisiin vaatimuksiin, josta on ollut seurauksena varsin isot arkkitehtoniset muutokset sisä- ja ulkotiloissa (mm. makuuhallien

poistaminen, 1980-luvun laajennukset, sisätilojen radikaali muuttaminen ja eteläpihan puutarhan muutokset). Seurauksena on ollut alkuperäisen parantolarakennuksen tunnusomaisten piirteiden osittainen häviäminen. Silti sairaalarakennus on alueen tärkein arkkitehtoninen kokonaisuus ja sen säilyttäminen alueella ensiarvoisen tärkeää.

Sairaala-alueen säilytettävät / korostettavat ominaispiirteet ja keinot niiden toteuttamiseen

Pikonlinnan sairaala-alueella on edellytyksiä täydennysrakentamiseen, joka tukee sairaalarakennuksen uudiskäyttöä. Alla luettelo keinoista, jotka tukevat sairaala-alueen hengen säilymistä uudis- ja lisärakentamisen yhteydessä.

1. Säilytetään alueen tärkeimmät näkymät

- sijoitetaan lisärakentaminen siten, että tärkeimmät näkymät eivät peity
- avataan näkyvyys tontin itäreunalta kohti Vesijärveä harventamalla pienempää umpeen kasvanutta puustoa
- avataan näkymät lääkäreiden asunnoista järveä kohti

2. Säilytetään päärakennuksen "monumenttimaisuus" alueen keskuksena

- puretaan sädehoitoyksikön laajennus
- sijoitetaan uudis- tai täydennysrakentaminen riittävän etäisyyden päähän päärakennuksesta ja toteutetaan ne massoitukseltaan alisteisina (ei sairaalarakennuksen kanssa kilpailevia rakennusmassoja)

3. Säilytetään rakennusten muodostama kokonaisuus

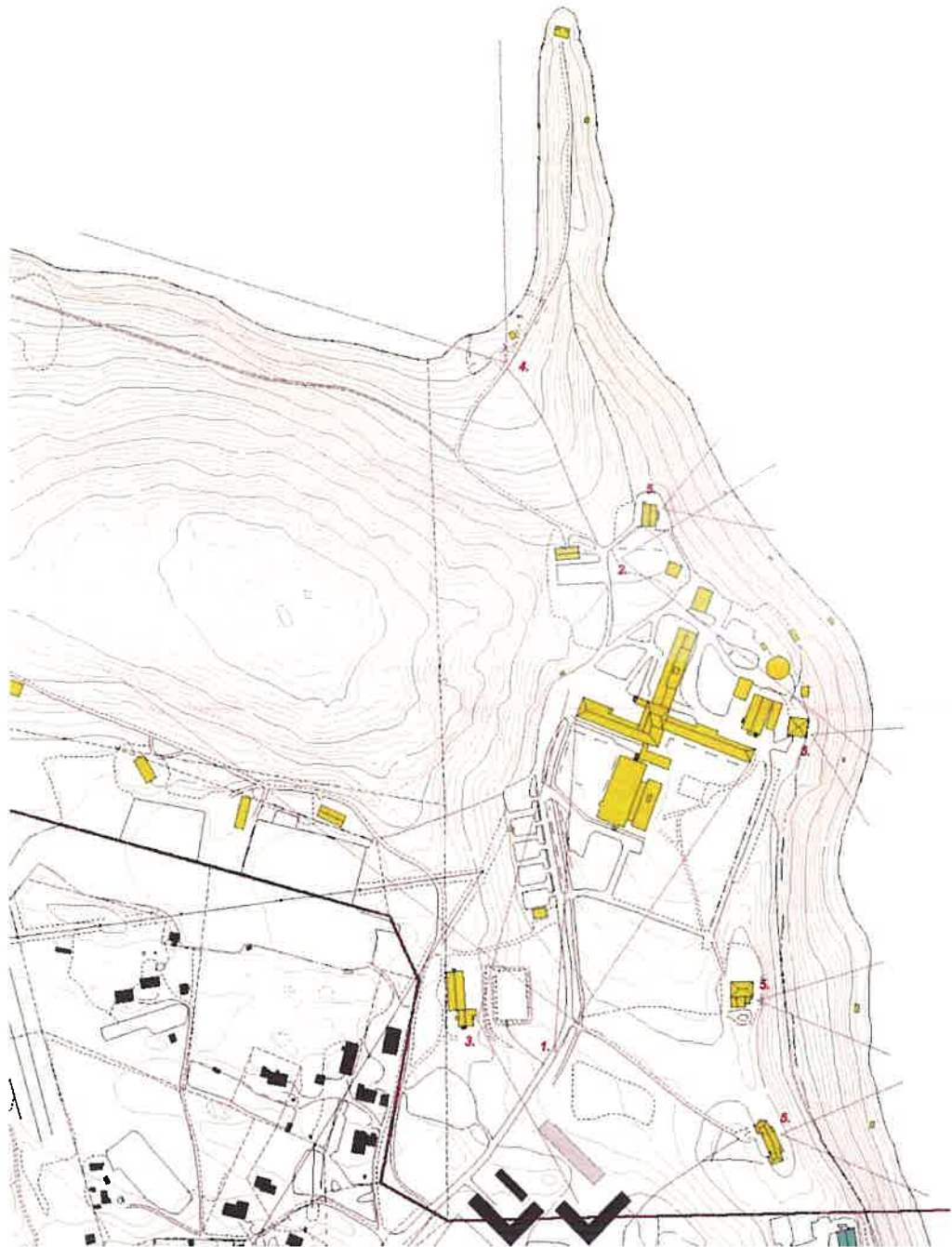
- puretaan vain sairaalan pohjoispuolella olevia käytöstä poistuvia teknisiä rakennuksia
- korostetaan alueen länsireunaa Harjulan suuntaisiin rakennusmassoihin
- keskitetään suurin osa (asuin-)rakentamisesta metsäalueelle Tietolan ja Rikulan länsipuolella
- sopeutetaan uudis- tai täydennysrakentaminen olemassa olevan rakennuskannan mittakaavaan ja maaston muotoihin

4. Säilytetään luonnonläheisyys, metsäalueet

- säilytetään sairaalaa ympäröivät yhtenäiset metsäalueet koskemattomina
- säilytetään sisääntuloväylän viereinen puusto ennallaan
- estetään rakennusten lähetyvillä olevien puiden kaataminen ilman erittäin painavaa syytä

5. Rakennusten uudiskäytön hallinta

- koska nykyiset rakennukset ovat kokeneet voimakkaita muutoksia tulisi uudelleenkäytön toimenpiteiden säilyttää rakennusten alkuperäiset yksityiskohdat
- ajallinen kerroksellisuus on sairaala-alueen tyypillinen piirre, joten muutoksia voisi tehdä hyvinkin modernisti kontrastoiden

Kuva 41. Sairaala-alueen tärkeimmät näkymät

Kuva 42. Näkymä 1: Pikonlinnantieltä kohti päärakennusta

Kuva 43. Näkymä 2: Järvinäkymä Levolan eteläpuolelta

Kuva 44. Näkymä 3: Harjulasta yli eteläisen sairaala-alueen

Kuva 45. Näkymä 4: Yhteissataman järvimaisema

Kuva 46. Näkymät 5: lääkäreiden asunnoista kohti Vesijärveä

Lisärakentamisen sijoittuminen sairaala-alueella

Lisärakentamisen sijoittuminen sairaala-alueella on esitetty seuraavassa periaatepiirroksessa. Lisärakentamiselle varatut alueet voidaan jakaa neljään alueeseen, jolla kullakin on oma luonteensa. Lukonkallion eteläpuolen peltoaukealle ei ole esitetty uudisrakentamista, koska Kangasalan kunta on jo tehnyt alueesta luonnoksen kaavamuutosta varten. Sairaalarakennuksen eteläpuolella oleva puistoalue on käsitelty omana alueena.

Alue 1:

Alueen luonne:

Lisärakennusten massoitus mukailee Harjulan massoitusta ja rakennukset muodostavat Harjulan kanssa sairaala-alueen länsireunaa rajaavan vyöhykkeen. Alueen itäpuolella sijaitseva paikoitusalue maisemoidaan ympärillä olevan kasvillisuuden mukaiseksi; tavoitteena selkeä metsävyöhyke lisärakennusten ja Pikonlinnan tien välillä.

Massoittelu:

Lisärakennukset ovat tyypiltään pienkerrostaloja, harjakattoisia ja julkisivuiltaan rapattuja. Lisärakennusten räystäskorkeus ja runkosyvyys ovat kuten Harjulassa.

Paikoitusalueet:

Ajo alueen tonteille tapahtuu rakennusten länsipuolelta, Reissumiehentieltä. Paikoitusalueet on sijoitettu tien välittömään läheisyyteen kunkin rakennusmassan pohjoispuolelle.

Alue 2:

Alueen luonne:

Alue on pääosin pienimuotoista asuinrakentamista. Rakennukset polveilevat alueella maaston muotoja seuraten, vanhan puuston keskellä.

Alueen luoteisosassa oleva Pikonlinnantielle rajautuva metsäalue tulee säilyttää kokonaisuudessaan koskemattomana. Tämä muodostaa Harjulan puoleisen metsäalueen kanssa tärkeän ajotietä reunustavan havupuuvyöhykkeen sairaala-alueelle tultaessa.

Massoittelu:

Lisärakennukset ovat tyypiltään yksi- ja puolitoistakerroksisia omakotitaloja/paritaloja. Räystäskorkeus kuten Rikulassa, runkosyvyys hieman kapeampi.

Paikoitusalueet:

Ajo tonteille tapahtuu Rikulaan johtavan tien kautta. Paikoitusalueet sijaitsevat pienemmissä ryhmissä tämän tien läheisyydessä, tonttikadun alussa.

Alue 3:

Alueen luonne:

Alueella esitetään purettavaksi vanha autotallirakennus sekä sairaalaa palvelevat happi- ja nestekaasusäiliö sekä lämpökeskusrakennus. Lisärakentaminen on sijoitettu alueelle niin, että rakennusmassojen välistä avautuvat kapeat näkymät Vesijärvelle.

Kuva 47. Lisärakentaminen ja säilytettävät metsäalueet sairaala-alueella

Massoittelu:

Alueen lisärakennukset ovat kaksikerroksisia rinnetaloja. Massoiltaan ne ovat selkeästi huoltorakennusta (no. 9.) pienempiä.

Paikoitusalueet:

Asuntokohtainen paikoitusalue sijaitsee rakennusten eteläpuolella, jotta tietä ei tarvitse linjata rinteiden puolelle.

Alue 4:

Alueen luonne:

Lisärakentaminen on pienimuotoista asuinrakentamista, rinnetaloja järvinäköalalla.

Massoittelu:

Alueen rakennukset ovat $1/2$ 1-2 kerroksisia rinnetaloja. Massoiltaan ne ovat pienempiä kuin Levola.

Paikoitusalueet:

Paikoitusalue on sijoitettu rakennusten länsipuolelle pihakadun alkuun.

Alue 5:

Alueen luonne:

Sairaalan eteläpiha on alueen ainoa puistoksi muokattu piha-alue. Alue tulee säilyttää puistona ja purettavan laajennuksen kohta tulee maisemoida ympäristöön sopivaksi. Puistoalue kaipaa kokonaisuudessaan selkeyttämistä ja uuden puistosuunnitelman.

Tiedot Pikonlinnan alueen rakennusten suunnittelijoista ja rakennusvuosista ovat Pirkanmaan sairaanhoitopiirin Tilakeskuksen selvityksen mukaisia. Alkuperisiä 1930-50-lukujen arkkitehtipiirustuksia ei löytynyt Kangasalan kunnan, Pikonlinnan eikä Pirkanmaan sairaanhoitopiirin arkistoista, joten em. tietoja ei siis ole voitu tarkistaa.

Lähteet:

A. Sakari Härö, Vuosisata tuberkuloosityötä Suomessa

F.G. Lönnberg 1992

Keski-Hämeen parantola. Katsaus parantolan syntyyn ja rakennusvaiheisiin.
Keski-Hämeen parantolan johtokunta 1931

Paimion parantola 1928-1933

<http://www.alvaraalto.fi/alvar/buildings/paimio/paimio.html>

paphe, present and future of european hospitals heritage
<http://europaphe.aphp.org/en/c28.html>

Raimo Seppälä, Pikonlinna. Työtä kansansairauksia vastaan 1931-2001.
Tammer-Paino Oy, Tampere 2001

Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja.
Karisto Oy, Hämeenlinna 2001

Haastattelut:

Risto Kuivanen, Konepäällikkö, Pikonlinna

Pertti Leivo, Vanhempi ammattimies, Pikonlinna

Minna Rintala, Pirkanmaan sairaanhoitopiirin tekninen asiakirjanhallinta

Liitteet:

Pikonlinnan alueen selvitys 2006. Pirkanmaan sairaanhoitopiirin tilakeskus